

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies nonus et decimus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1925

De SS. Narsete, Ioseph Et Sociis Martyribus In Perside Commentarius
Praevius

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72556)

A et in utroque loco congruens ipsis cultus exhibetur (1).

Cultus in
dioecesi
Baiocensi.

3. Quae de vita et passione S. Spacii hisce lectionibus afferuntur nullo prorsus remotae antiquitatis testimonio comprobantur, et a recentioris aevi hagiographo non ad rei veritatem sed ad veri similitudinem exacta sunt. Id unum indubium est, saec. XIII mediante S. Spacium in ecclesia Baiocensi veluti martyrem coli consuevisse. Ita enim habetur in eiusdem ecclesiae Ordinario, mense novembri, inter festa S. Theodori et S. Martini, id est die 10: Sancti Spacii, martiris, festum III lectionum, que sumuntur de omelia beati Gregorii episcopi super evangelium « Si quis vult post me » (2). Eodem die ad saeculum usque XIX

S. Spacii festum a Baiocensibus (3) celebratum fuisse breviaria et calendaria apertissime testantur. Ab anno circiter 1860, ad diem 14 eiusdem mensis translatum est; anno tandem 1914 ad morem pristinum regressum est. Reliquiae S. Spacii praeter eas quas diximus, servantur in ecclesiis horum dioecesis Baiocensis locorum: Campigny, Thaon, Saint-Contest (4). In civitate autem solebat inde saltem a saec. XVII capsula reliquiarum S. Spacii in sollemni supplicatione ad postulandam pluviam vel aeris serenitatem circumferri, ut ex annalibus ad annos 1698, 1715, 1716, 1718, 1719, 1723 constat (5). Quae in sacello hospiti infirmorum etiamnum servantur reliquiae saeculo XIX decurrente recognitae fuerunt (6).

AUCTORE
H. D.

eccl. Baioc. »: « Lorsque les Calvinistes pillèrent cette église, un bourgeois de Bayeux nommé Senot, de la religion réformée, de la paroisse de Saint-Symphorien, dans le faubourg de Saint-Jean, acheta les deux os de S. Space de celui qui les avait dérobés. Cet homme étant au lit de mort, et mourant malheureusement dans son erreur, remit ces saintes reliques entre les mains de son fils, et lui recommanda qu'il eût à les garder soigneusement, parce qu'il avait expérimenté que dans les grandes sécheresses ou dans les pluies fâcheuses il obtenait les secours dont il avait besoin, en portant ces os secrètement sous son manteau autour de ses champs, comme les ecclésiastiques avaient accoutumé de faire publiquement dans leurs processions. C'est le témoignage qu'en rendit depuis son fils en se convertissant et en restituant à l'église cathédrale ces sacrés ossements. » Qua de re et haec leguntur in codice Bibliothecae Capituli Baiocensis « Ms. Renauld », saec. XVIII: « Le 4 août 1595, on apporte au chapitre un os de S. Space, martyr, lequel était depuis plus de 33 ans resté à la disposition d'un bourgeois. » — (1) *Supplemen-*

tum (Breviarum) pro insigni ecclesia Bajocensi, Pars autumnalis (Bajocis, 1900), p. 58-59. — (2) U. CHEVALIER, *Ordinaire et coutumier de l'église cathédrale de Bayeux* (Paris, 1902), p. 263. — (3) S. Spacii festum etiam in Breviario Sancti Sepulchri Cadomensis (Bibliothèque de l'arsenal, cod. 279) saec. XIII habemus. — (4) Ita R. D. Le Mâle, e tabulario episcopatus Baiocensis. — (5) M. BÉZIERS, *Mémoires pour servir à l'état historique et géographique du diocèse de Bayeux*, t. I (Rouen, 1896), pp. 104, 109, 112, 113, 118. — (6) « Aujourd'hui l'Hôtel-Dieu de Bayeux possède un ossement de S. Space. D'après une note rédigée par la première supérieure des religieuses de l'Hôtel-Dieu, morte en 1680, cet ossement, l'un des deux possédés avant 1562 par la cathédrale, tomba entre les mains d'un huguenot (*supra*, p. 410, annot. 4), passa entre celles de Mrs Bunel, et enfin à Mademoiselle d'Arganchy-André qui le donna en 1644 aux religieuses de l'Hôtel-Dieu. L'authenticité en a été reconnue au XIXe siècle, et en 1860 on en a extrait une parcelle pour la cathédrale. » Ita R. D. Le Mâle.

E

DE SS. NARSETE, IOSEPH ET SOCHIS

MARTYRIBUS IN PERSIDE

AN. 343

P. P.

COMMENTARIUS PRAEVIUS

SS. Narsetis et Ioseph

1. In catalogo martyrum orientalium qui subiunctus est notissimo illi martyrologio syriaco anni 412, inter episcopos nominatur: **ܠܘܝܢܘܨ ܕܢܐܪܫܝܬܐ**, Narses episcopus Sahrqarth (1). Is projecto vir sanctus est cuius praeclaram confessionem referunt Acta syriaca quae infra daturi sumus. Pertinent haec ad corpus quoddam hagiographicum, quod Simon Ioseph Assemani (2) et post eum Evodius item Assemani eius nepos (3) codici a se reperto nimium fidens existimavit saeculo V conscriptum a Marutha Tagritensi metropolita, Orientis maphria-

no(4), quem ambo putabant esse Marutham Martyropolis, i. e. Maipheractae episcopum, Theodosii II aequalem. Sed eruditi recentiores luce clarius ostenderunt Passiones quibus Maruthae opus constare creditum est alias ab aliis scriptoribus, neque eadem aetate compositas fuisse; etsi non negant ex earum numero forsitan aliquas computari posse inter *ἑπομνήματα* illa, quae Maipheractensis episcopus de martyribus orientalibus conscripsisse fertur (5). Ante aliquot lamen annos Michael Kmosko, Hungarus, sibi conitendum esse existimavit ut Marutham in pris-

Acta
syriaca

(1) Acta SS., Nov. t. II, 1, p. [LXIV]; cf. F. NAU, *Un martyrologe et douze ménologes syriaques*, in *Patrologia orientalis*, t. X [1912], p. 24. — (2) *Bibliotheca orientalis*, t. I, p. 174-79; cf. *Bibliothecae Apostolicae Vaticanae codicum manuscriptorum catalogus*, t. III (Romae, 1759), pp. 319-20, 324-25. — (3) *Acta sanctorum martyrum orientalium et occidentalium*, pars I (Romae, 1748),

p. XLVI et seq. — (4) † ann. 649; de quo BHO, 719. — (5) Vid. R. DUVAL, *La Littérature syriacque*, ed. 3 (Paris, 1907), p. 122-23; J. LABOURT, *Le Christianisme dans l'empire Perse* (ibid., 1904), p. 52-55; A. BAUMSTARK, *Geschichte der syrischen Literatur* (Bonn, 1922), p. 55-57; et praesertim O. BRAUN, *Ausgewählte Akten persischer Märtyrer* (Kempten, 1915), p. x-xiii.

-finam

AUCTORE P. P. finam possessionem restitueret (1). Irrita vindictio, quae nos in re pridem iudicata immorari non cogit, cum praesertim Acta SS. Narsedis et Ioseph satis perspicuum de se testimonium perhibeant, ut modo videbimus.

§ I. De historia SS. Narsedis et Ioseph.

ex codice Vaticano 2. Acta syriaca SS. Narsedis et Ioseph habentur in codice bibliothecae Vaticanae syriaco 160 (2); ex quo illa primus edidit Evodius Assemani inter Acta martyrum orientalium et occidentali-um (3). Codex, e monasterio Syrorum Nitriensi allatus, foliis constat membranis 239, mediae formae, quae ad tria quondam volumina pertine-unt. Pars prima (fol. 1-79), quae celeberrimam Vitam S. Symeonis stylitae complectitur (4), «strongylis» litteris exarata, absoluta fuit die 17 aprilis anni 471. Secunda pars a fol. 80 ad 219 pertingit; tertia tandem a fol. 220 ad extremum. Utriusque scriptura item strongyla est, in qua Evodius Assemani sibi visus est manum saeculi X agnoscere (5). Verum enimvero vir doctus Eugenius Tisserant, tamquam exemplum scripturae syriacae saeculi V, fragmentum elegit Passionis sanctae Theodolae et filiorum (6), quae in hoc ipso chirographo legitur fol. 173 (7). Hoc autem specimine, aliquot saltem diebus anti-quiora sunt Acta S. Narsedis, quae in eodem codice habentur fol. 104^a-106. In tanta opinio-nis discrepantia iudici recentiori esto fides, qui regulis ulitur magis exploratis; attamen non ever-sa philologorum disciplina videretur, si quis has-ce ipsas litteras et apices saeculo sexto assignaret.

et Amidensi, 3. Alterum exemplum Passionis SS. Narsedis et Ioseph exstat, aut saltem ante recens bellum exstabat Amidae, in codice ecclesiae Sancti Py-thionis (Mār Pethion), quem Ebediesus Khay-yat, Chaldaeus, Amidensis episcopus, patriarum litterarum iudex non acerbus, existimabat saeculo septimo non antiquiorem, neque octavo recentio-rem. Huius codicis, anno circiter 1882, docto viro I. B. Abbeoos apographum suppeditavit idem Ebed-iesus Khayyat, qui ad archetypi fidem istud ipse recognovit. Apographi sui accuratam descrip-tionem in Analectis Bollandianis edidit I. B. Abbeoos (8). Eodem exemplo, quod a possessore benigne commodatum habuit, usus est b. m. Paulus Bedjan, qui inter ceteras Passiones martyrum Persarum, quas ex opere Evodii Assemani recudit, Acta quoque S. Narsedis denuo typis mandavit (9). Hic tamen, ut qui piis suae gentis lectoribus magis quam nostratibus eruditibus consuleret, in no-tandis codicum varis lectionibus, non putidiore diligentia videtur peccasse. Sic, in ipso lem-mate apographi Amidensis, nomen S. Narsedis scrip-tum est ܢܪܨܝܢ, Narse vel Narsai (10), non autem ܢܪܨܝܢ ut in codice Vaticano: quam formarum discrepantiam mentione dignam non putavit

Bedjan. In iis autem quas maioris momenti exis-timavit, haud facile dignoscet ubi codicem Ami-densem antestatus sit, ubi vero editionem Asse-manianam ultro et sponte correxerit.

4. Nec de apographo illo nec de archetypo unde descriptum fuit, hodie post tot discrimina rerum quidpiam resciscere potuimus. Itaque in editione nostra hanc normam tenuimus: codex Vaticanus (= V), exceptis dumtaxat pauculis locis ubi ma-nifesto vitiatus est, primum locum obtinuit, non tantum quod antiquitate videatur praestantior, sed maxime quod de eius verbis ac litteris certiores nos faciebat imago photographica, quam perhumane nobis obtulit v. d. Silivius Ioseph Mercati. Varias lectiones quibus Bedjan ab illo vel potius ab editione Romana recedit aut quas ipse in notis criticis undecunque collectas ascripsit, communiter littera B signatae sunt.

5. Historiae, in qua duo codices plane concor-dant, summa haec est. Anno quarto persecutionis, cum rex Sapor in provincia Beth Garmaï, sive Garamaea, adesset, in mansione quae vocatur ܢܪܨܝܢ, šaphthā, vel šepthā, adducti sunt ad eum Narses episcopus Sahrqarth senex iam octo-ginta annos natus et Ioseph eius discipulus, sive clericus familiaris, iuvenis aetate florens. Rex primum blanditiis eos tentavit ut ad eivrandum Christum pelliceret. Sed ut eos in fide immobiles intellexit, extemplo capitale sententiam in eos edixit. Ipso, ut videtur, die et hora supplicium de iis sumptum est. Ambo martyres, primum Ioseph deinde Narses, gladio caesi sunt extra cas-tra, coram ingenti multitudine, cui Narses pa-terne valedixit. Contigit mors eorum luna decima mensis tesrin posterioris. Haec fere sunt quae rettulit hagiographus sermone non nihil grandi-loquo sed ingenua cum perspicuitate quae fraudis omnem suspensionem arceat. Attamen rerum nar-ratarum summa paulo ieiunior videtur, quam a scriptore aequali vel suppari expectaveris, nedum a teste oculari qui morientibus sanctis coram ad-juisset. Neque brevitatibus studio aut sola neglegentia narratoris silentio praetermissum est nomen magistratus a quo sancti comprehensi fuerint, crimen cuius apud regem insinulati sint, dies hebdomadis in quo obierint, aliaque eius modi, quae hagiographi persae ubi noverint, reticere non solent. Etsi igitur Actorum syriacorum scrip-tor de persecutione Saporis loquens nostram eam appellat, non idcirco ipse praesens vidisse putandus est prima initia diuturnae huius tempestatis, aut litteris mandasse res nuper actas, quae recenti nuntio vel testimonio ad eum pervenerint.

6. Contra ad confirmandam nostrae Passionis auctoritatem nullum confert accurata temporum locorumque notatio; quae eo maiorem habet fidem, quod hagiographus memoriae referens partim iam obscuratas ipse non videtur perspexisse quomodo hae cum historia cohaereant et quid ex iis proba-bili deductione colligi possit. Sahrqarth (11), ܫܗܪܩܪܬܗ (šahrqarth), cuius Narses episcopus

(1) S. Symeon Bar Sabba'e, in *Patrologia syriaca*, t. II (Parisiis, 1907), p. 685-87. — (2) ASSEMANI, *Bibliothecae Apostolicae Vaticanae codicum manuscriptorum catalogus*, t. III, p. 319-24. — (3) T. c., p. 97-101. — (4) Cf. H. LIETZMANN, *Das Leben des heiligen Symeon Stylites*, in *Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Lite-ratur*, ser. 3, t. II, 4 (1908), p. 211. — (5) *Catalo-*

gus, t. c., p. 324. — (6) *Specimina codicum orientalium* (Bonnae, 1914), p. VIII et tabula 21 b. — (7) ASSEMANI, *Catalogus*, t. c., p. 122. — (8) T. IX, p. 5-8. — (9) *Acta martyrum et sanctorum*, t. II (Parisiis, 1891), p. 284-89. — (10) ABBELOOS, *Anal. Boll.*, t. c., p. 6. — (11) Hanc esse urbem quae a Ptolemaeo, l. VI, 1, *Χαρυάχαγα* appellatur eruditissime fuisse

A *fuisse dicitur, reapse Garamacae provinciae urbs episcopalis erat, quae Chirchaseleuco (Karkā de Beth-Selok) metropoli primium subiecta (1), deinde a dimidiato circiter saeculo V, ipsa metropolis aliquandiu fuit (2), sed post annum 607 in albo persicae hierarchiae non iam comparet (3). Nominis forma antiquior ea videtur esse quae serip-tione pleniori legitur in Actis nostris (4), contractiori autem in indice martyrum orientalium, qui an. 412 annexus fuit ad Edessenam epitomen martyrologii Antiochensis (5). Hac etiam forma communiter olim usi sunt Syri (6). Arabes nomen urbis alii aliter interpretati sunt: شاهقرد شهرقرد. شهرقرد شارقرد. (Šahrqart, šāhqird, šāqird, ša-harqird), ex qua postrema forma apud Syros recentiores fictus est metaplasmus شهرقرد. šahr-gird (7). Itaque in ipso nomine urbis et titulo episcopali S. Narsētis Acta nostra genuinam anti-quitatis notam praee se ferunt. Castrum vel oppidum Sahrqarth, teste Iaquit geographo, situm erat inter Daquq (dāqūqā) et Arbela (8), ut vide-
B *atur, non procul ab hodierna urbe Kerkuk, quae communiter putatur esse prisca urbs Beth-Seleucia, syriace Karkā de Beth-Selok (9).**

7. Certior veritatis cautio haec est quod, nulla adiecta explicatione, S. Narsēs eiusque disci-pulus ad Saporem adducti fuisse referuntur extra urbem Sahrqarth. Ambo martyres coram rege sistuntur cum hic esset (ita codex Vati-canus) ܩܪܬܐ ܕܫܗܪܩܪܬܐ, in mansione quae Sephtha appellatur (10). Locus aliunde nobis ignotus (11). Nominē ܩܪܬܐ, sive emendatus ܩܪܬܐ, uti fert codex Amidensis

et ipse codex Vaticanus infra, in indice martyrum Garamaeorum § 6, designari potuit locus ali-quis vel viculus; sed in proprietate loquendi in-tellegendum est « deversorium ubi in itinere con-sistitur, mansio, stativa », vel quid simile. Ex ista igitur mansione sancti martyres ad supplicium educti sunt ܩܪܬܐ ܕܫܗܪܩܪܬܐ, extra divisiones, quod militare vocabulum fuit et hic certe « castra » designat (12). His igitur verbis hagiographus nos docet quod ipse non novit: satellites qui S. Nar-setem ad regium tribunal trahebant Saporī oc-currisse in itinere (13), cum, annua expeditione contra Romanos peracta, Babyloniam proprie dic-tam repeteret: nam profecto minime veri simile est regem Persarum mense novembri in Garamaeam advenisse bellum illaturus in regionem a qua mul-torum dierum itinere tunc dislaret.

8. Iamvero regis adventus in Garamaeam vide-tur occasionem praebuisse qua usi sunt accusatores sanctorum martyrum. Id aperte innuunt Passionis verba: ܩܪܬܐ ܕܫܗܪܩܪܬܐ ܩܪܬܐ ܕܫܗܪܩܪܬܐ, comprehensus est Nar-sēs... cum rex in regione adesset (§ 1). Utique for-tuito accidere potuit ut eo ipso tempore quo Sapor provinciam pertransiret, improvise suboriretur causa quae ad eius tribunal pertineret. Sed acce-silla interpretatio haec est et ab hagiographico stilo remotior. Longe probabilius est Saporis praesentia magorum odio perendi S. Narsētis oppor-tunitatem oblatam fuisse. Etenim provincialium praefecti, aetate illa, christianos capitis damnare poterant, solo crimine religionis, ut exempla non pauca demonstrant (14). Sive ergo S. Narsētis inimici odversus eum loci magistratus commovere

AUCTORE P. P.

temporum notitiam ostendit.

coniecit Theodorus NÖLDEKE, Ueber iranische Ortsnamen auf kert und andere Endungen, in Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, t. XXXIII (1879), praesertim p. 148. Alias graeci nominis formas vide apud PAPE-BENSELER, Lexicon der griechischen Eigennamen, i. v. — (1) Synodus catholici Isaac, an. 410, canone XXI; I. B. CHABOT, Synodicum orientale ou Recueil de synodes nestoriens, in Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque Nationale, t. XXXVII (1902), pp. 33, 272; cf. O. BRAUN, Das Buch der Synodos (Stuttgart, 1900), p. 31. — (2) Vid. Historiam Chirchaseleuci. BEDJAN, Acta martyrum et sanctorum, t. II, pp. 521, 527. Hoc testimonio fretus existi-mavit Georgius Hoffmann Sahrqarth anti-quitus Garamacae fuisse metropolim, eiusque primatum deinde ad sedem Chirchaseleucensem transiisse. Auszüge aus syrischen Akten persischer Märtyrer, in Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, t. VII, 3 (1880), p. 270-72, opus insignis eruditionis quod recentiores plerique obsequenter antestati sunt aut tacite expi-larunt. Mirum est tamen v. d. Ansharium Braun auctoritate Georgii Hoffmann permotum esse ut fabulosam Historiam Chirchaseleuci, quae ab indocto homine, non ante saec. VI conscribilata fuit (vide infra), pluris faceret quam cano-nem synodi an. 410, quem Hoffmann nondum legere potuerat. — (3) E. SACHAU, Zur Ausbreitung des Christentums in Asten, in Abhand-lungen der Preussischen Akademie der Wissen-schaften, phil.-histor. Klasse, 1919, 1, p. 56; ubi tamen nimis dubitanter refertur huius civi-tatis episcopus nomine Narsēs ante an. 412 me-moratus esse. — (4) In canone XXI synodi catholici Isaac, CHABOT, t. c., p. 33; cf. p. 682. — (5) Vide supra, num. 1. — (6) Exempli gratia apud MEŠHĀZĒKĀ, Historia ecclesiae Adia-benae, ed. A. MINGANA, Sources syriaques (Leip-zig, s. a.), p. 59; cf. E. SACHAU, Die Chronik von Arbela, in Abhandlungen der Königl. Preus-

sischen Akademie der Wissenschaften, hist.-phil. Klasse, 1915, num. 6, pp. 65, 81. Vide etiam apparatus criticum ad Passionem S. Narsētis. In lemmate codicis Vaticani manifesto errore scriptum est: ܩܪܬܐ ܕܫܗܪܩܪܬܐ, et paulo in-ferius: ܩܪܬܐ ܕܫܗܪܩܪܬܐ, vel ܩܪܩܪܬܐ — (7) Ex. gr., in Historia Chirchaseleuci, BEDJAN, op. c., t. II, pp. 521, 527. Figmenta librorum sunt ܩܪܬܐ ܕܫܗܪܩܪܬܐ (Acta S. Maris, in Anal. Boll., t. IV, pp. 73, 74, 76) et si quae alia eiusdem furfuris in codicibus leguntur. — (8) Šāhqird, pagus amplior inter Dāqūqā et Arbēl, cum castello, in quo pago ficus sunt quales nusquam alibi. IACUT'S Geographisches Wörter-buch, ed. F. WÜSTENFELD (Lipsiae, 1866), t. III, p. 237. — (9) HOFFMANN, t. c., p. 267-68. J. MARQUART, Erānšahr, nach der Geographie des Ps. Moses Xorenac'i, in Abhandlungen der Kgl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, n. s., t. III, 2 (1901), p. 21. De oppido Karka de Beth-Selok (Chirchaseleuco), saepius infra sermo erit. — (10) Passio § 2. — (11) HOFFMANN, t. c., p. 277. Nomen Sephtha in lingua syriaca signifi-cat: sollicitudo, cura, cet. (a verbo ܩܪܩܪܬܐ vel storea, anuli pala, gemma, cistella (a verbo ܩܪܩܪܬܐ)). Ex nostrae Passionis verbis § 2 colligi non potest num fideles qui morientes sanctos circumsta-bant — si fideles quidem illi fuerunt, non autem milites otiosi — ad gregem S. Narsētis perti-nuerint. — (12) ܩܪܩܪܬܐ ܕܫܗܪܩܪܬܐ, BAR-BAH-LUL, Lexicon Syriacum, ed. R. DUVAL, p. 1564. Pervagatior est sensus et veriloquio propin-quiior: ordines militares, copiae, exercitus. — (13) Hinc colligitur Sahrqarth urbem non in ipsa via sitam fuisse quae a Seleucia et Ctesiphonte Arbela ferebat. — (14) LABOURT, op. c., p. 56-82; cf. A. CHRISTENSEN, L'Empire des Sassanides. Le peuple, l'État, la cour, in Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskabs Skrif-

E

F

locorum,

AUCTORE
P. P.

non potuerunt, sive aliud quid eorum consiliis obstabat, videntur fortunam apud ipsum regem periclitati esse. Iamvero eadem occasio ante paucos menses iis iam oblata fuerat, cum primo vere vel aestate, eo tempore quo solent reges ad bella procedere (1), Sapor per eandem provinciam contra Romanos exercitum duxerat. Quod si illa non usi sunt, inde fortassis concludendum est eos tunc nondum adversus christianos odium suum erupisse et ante S. Narsetem in urbe Sahrqarth nullum martyrem fuisse. Et re quidem vera vix aliqui huius civitatis martyres nobis noti sunt, dum in vicina urbe Chirchaseleuco multo cruentior persecutio fuit (2). Utcumque haec rerum varietas explicanda est, hoc loco eam notari oportebat.

In chro-
notaxi

9. SS. Narsetem et Ioseph passos esse refert hagiographus anno quarto persecutionis nostrae (§ 1), die mensis posterioris decimo secundum lunam (§ 3). Quae temporis nota per se satis clara est, modo ne obscuretur argutiis eruditorum qui, male constituta quaestione, certiora monumenta Saporiana persecutionis ad falsa vel dubia flectere voluerunt. Sed quidquid contra nuper tentavit Michael Kmosko (3), haec controversia iam antiquata est. Saporis edictum, a quo ducitur persecutionis initium, mense augusto anni 340 latum esse, invicta cum perspicuitate demonstravit vir doctissimus unus Theodoros Nöldeke (4); cuius sententiam novis rationibus confirmavit Ansharius Braun (5). Inde igitur ab illo principio, quartus mensis november advenit anno 343: in quo mense luna decima incidit in diem duodecimum. Hoc ipso anno die 4 iulii, Constantius imperator Hierapoli in Syria aderat, per quam videtur Antiochia in Orientem contendisse ut bellum persicum ipse administraret. Romanis fortuna quadantenus favisse putanda est, nam, teste S. Athanasio, episcopi orientales qui et concilio Sardicensi (6) secedere volebant, hanc attulerunt excusationem ὡς βασιλέως αὐτοῖς ἐπινίκια κατὰ Περσῶν γράψαντος (7). Unde etiam intellegitur rex Sapor, cum re male gesta domum rediret, solito facilius contra christianos commoveri potuisse.

quid minus
certum.

10. Hactenus igitur omnia videntur satis apte quadrare. Attamen fatendum est hanc temporum rationem Graecorum calendariis non comprobari — orientales enim de S. Narsele nequicquam interrogaveris (8). In synaxario Constantinopolitano, ad diem 9 novembris, annuntiat *Ἀθλησὶς τῶν ἁγίων μαρτύρων Ὀνησιφόρου καὶ Προ-*

φυρίου, Χριστοφόρου καὶ Μάρου, Τιμοθέου D καὶ Ἀρτέμιου καὶ Ναροῦ. In aliis exemplis: Ὀνησιφόρου καὶ Προφύριου, Χριστοφόρου, Μάρου καὶ Τιμοθέου: καὶ τὰ ἐγκαίνια τῶν Προτασίου καὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἀρτέμιου καὶ Ναροῦ: in aliis demum: Χριστοφόρου καὶ Τιμοθέου καὶ Μάρου καὶ Ἀρτέμιου καὶ Ναροῦ, vel nominum series quae numero tantum vel ordine ab istis discrepet (9). In his quidem elogiis non veram martyrum familiam recensitam, sed fragmenta e variis laterculis in unum congesta fuisse, constat ex iis quae superius notata sunt ad singula nomina (10) praeter Narsetem. Is vero quis fuerit et unde mentio eius istuc irreperit, ex tam tenui iudicio divinare non possumus. Quod si ex veteri calendario, ut videtur, nudum hoc nomen desumptum est, haud improbabilius inde concieris in isto calendario ad diem 9 novembris annuntiatum fuisse ipsum S. Narsetem Sahrqarth urbis episcopum (11). In hoc igitur computata fuit luna decima novembris anni 346, quae in diem nonum mensis incidit. In plerisque autem exemplis uti modo videbimus, S. Narselis et sociorum eius elogium inscriptum est ad diem 20 novembris, qui annum indicat 345; in nullo, ad diem 12, qui, nostro quidem iudicio, in Passione liquido significatur. Itaque ne monumentorum litterae nostras conclusiunculas anteponeere videamur, maluimus lunam decimam mensis tesrin posterioris, pro die decimo novembris non erratico habere: quod hagiographis astrologi bona venia concedere solent (12).

11. Actorum syriacorum videtur olim exstitisse graeca versio vel metaphrasis hodie deperdita sed cuius epitome in synaxariis ad diem 20 novembris servata est, alibi aliter contracta. In codice Mediolanensi bibliothecae Ambrosianae D. 74. Sup. legitur (13): *Νηροῦ ἐπισκόπου καὶ Ἰωσήφ μαθητοῦ αὐτοῦ. Τοῦτον τῶν ἁγίων ὁ μὲν Νηροῦς ἐπήρχει ἐτῶν ὀγδοήκοντα, ὁ δὲ Ἰωσήφ ἐτῶν ὀγδοήκοντα πέντε, ἀμφότεροι ἐπίσκοποι ὄντες: πολλοὺς δὲ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐκατήρθσαν παρὰ τῶν ἀθέων Περσῶν. Καὶ παραστάντες τῷ βασιλεῖ ἐφησαν ὅτι: «Εἰ δόνασις, βασιλεῦ, μετὰ τὸ θανατώσαι F ἡμᾶς ἐπτάκις ἀναστήσαι ἡμᾶς, οὐκ ἂν χορηγήσις ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.» Καὶ ταῦτα εἰπόντες ἀποκεφαλίσθησαν. In codice autem Sirmontiano: *Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησὶς τῶν ἁγίων Νηροῦ καὶ Ἰωσήφ ἐπισκόπου καὶ Ἰωσήφ μαθητοῦ αὐτοῦ καὶ ἐτέρων σὺν αὐτῷ τελειωθέντων ἐν Περσίᾳ.**

Actorum
versio
graeca.

ter, ser. 7, t. I (Hauniae, 1907-1909), p. 68-74; E. SACHAU, Von den rechtlichen Verhältnissen der Christen im Sasanidenreich, in Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen, t. X (1907), p. 69-74. — (1) 2 Reg. 11, 1. — (2) Vid. infra. — (3) Patrologia syriaca, t. c., p. 690-705. Non iteranda hoc loco duximus quae de hac quaestione alibi data opera disputavimus. Le début de la persécution de Sapor d'après Fauste de Byzance, in Revue des Études Arméniennes, t. I (1920), p. 26 et seqq. — (4) Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden, aus der arabischen Chronik des Tabari (Leyden, 1879), p. 410-11. — (5) Ausgewählte Akten persischer Märtyrer, p. viii-x. In annum etiam 341 revolvitur qui ad tabulas solares convertere volet festa mobilia quae in Passione S. Symeonis bar Sabbāe diebus lunae notata sunt, cf. infra, num. 27, p. 420, annot. 3. — (6) Concilium Sardicense exeunte anno 343 coactum fuisse ostendit He-

FELE, Conciliengeschichte, t. I, ed. 2 (Freiburg i. B., 1873), p. 533-37. — (7) Historia Arianorum ad monachos, § 16, P.G., t. XXV, p. 712; cf. O. SEECK, in PAULY-WISSOWA, Real-Encyclopädie, t. IV, 1, p. 1057. — (8) Ex Graecorum libris SS. Narselis et Ioseph mentionem ad d. 20 novembris mutuatus est Sliba qui martyrum Persarum antiquiorum Acta syriaca plerumque ignorat. Anal. Boll., t. XXVII, pp. 142, 168; cf. p. 134-35. — (9) Synax. Eccl. CP., p. 203-206. — (10) In praetermissis ad diem 9 novembris, p. 2-10, passim. — (11) Forma Ναροῦ quae legitur in codice bibliothecae Laurentianae mire congruit cum varia lectione *Ναρσῆ* de qua superius, num. 3, p. 412. — (12) In historia ecclesiae persicae v. d. Hieronymi Labourt dies lunae habiti sunt pro diebus anni solaris. — (13) Synax. Eccl. CP., p. 241-42. — (14) Codex bibliothecae Nationalis Parisiensis 1594: *Νηροῦ*.

A Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Νηρσᾶς ἦν ἐτῶν π', ὁ δὲ Ἰουσήφ, καὶ αὐτὸς τῇ τοιαύτῃ ἀξία τετιμημένος, ἦν ἐτῶν πε' (1). Μεθ' ὧν καὶ ἕτεροι πλείστοι ἐπίσκοποι τε καὶ ἱερεῖς καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ τάγματος καὶ παρθένου, γυναῖκες, ἀσκήτραια διαφόρως ἐδοκιμάσθησαν καὶ ἐν διαφόραις κολάσεσιν ἠτάσθησαν καὶ τὸν τῆς μαρτυρίας ἀπηνέγκαντο στέφανον. Quae ambo elogia conferenti manifestum est: 1º utrumque ex eodem graeco fonte derivatum esse, et 2º in hoc fonte, Acta syriaca satis inepte interpolata fuisse. SS. Narsesem et Ioseph idcirco a Persis comprehensos esse quod multos ab idololatria ad fidem convertissent, de suo adiecit interpres. Plurimos ex clero et populo christiano cum iis martyrio coronatos esse, sive ipse, sive synaxarista Passionem strictim praelerolans sibi persuasit, ut modo videbimus (2). Gravi tandem alterutris errore commissum est ut Ioseph Narselis discipulus, ex iunioris clerico florentis aetatis, grandaevis episcopus fieret ipso magistro suo annis quinque natu maior. Et de graecis quidem Actis SS. Narselis et Ioseph aliud vestigium nobis non videtur servatum fuisse.

§ II. De martyribus Garamaeis.

Index
martyrum
Garamae-
orum

12. Cum Passione SS. Narselis et Ioseph in codice Vaticano, uno tenore nulloque interposito lemme, continuatur elenchus quidam historicus martyrum qui ex Garamaea orti sunt vel in eadem provincia palmam tulisse memorantur. In codice tamen Amidensi, quantum hic nobis notus est ex apographo b. m. Iohannis B. Abbeleos (3), elenchus iste a Passione SS. Narselis et Ioseph omnino seiunctus erat. Hanc enim proxime subsequitur breve quoddam corpus narrationum de martyribus Adiabenis: primum Passio SS. Iacobi bar-Mariam, Arbelorum episcopi, et Iacobi presbyteri (BHO. 500); dein Passiones S. Abraham, Arbelorum item episcopi (BHO. 12), S. Ananiae, viri laici Arbelensis (BHO. 372), SS. Iacobi, presbyteri Tell-Salilae, et Mariae sororis eius (BHO. 426), demum sanctarum virginum Theclae, Mariamnae et sociarum (BHO. 1157). Post illos omnes, regressu facto in Garamaeam, insertus est elenchus de quo nunc dicturi sumus. Huic praefixum est lemme: **ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΗΣ ΓΑΡΑΜΑΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΩΝ**. Item collectio martyrum ex (oppido) Chirchaseleuco et ex variis locis (4); quam inscriptionem retinuit Bedjan, etsi indicem rursus cum Passione SS. Narselis et Ioseph loco saltem coniunxit. Iamvero alteruter et codicibus vitiatum est. Aut enim in Vaticano lemme omissum fuit, aut in Amidensi Passio SS. Narselis et Ioseph in duas partes dissecta fuit, et parti seiunctae praefixum fuit lemme adulterinum. Utri ergo testi

num
Passioni
continua-
tus,

rata fides habeatur oportet? Nostra quidem sententia, donec plura certioraque indicia patebunt, neutri. Interim tamen, in re ancipiti, praestat probo codici inhaerere, quem unum explorato novimus. Accedit quod in eo quoque exemplo undeducta est versio graeca, elenchus martyrum Garamaeorum cum Passione SS. Narselis et Ioseph eodem nexu coniuncta erat atque in chirographo Vaticano: quod luculenter ostenditur ex utraque synaxariorum classe, ubi collecticia haec martyrum cohors S. Narsetem comitari videtur.

AUCTORE
P. P.

13. Age vero ex ipsius hagiographi verbis constat hunc elenchum concinnatum fuisse e scriptis monumentis: **ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΗΣ ΓΑΡΑΜΑΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΩΝ**, quantum suppetebat historia. Qui fuerint hi fontes ac proinde quota aetas ipsius catalogi, ex rerum narratarum argumento dispiciendum erit. Iam singula elogia perlustremus. Haec nullo quem cernamus temporum ordine sed dignitatum gradu digesta sunt. Nominantur primo loco episcopi et sacerdotes, quos subsequitur unus religiosus, post hunc viri saeculares, dein pia matrona, tandem sanctimonialia seu virgines Deo consecratae.

et unde
collectus?

14. Agmen ducit Iohannes episcopus oppidi Karkā de Beth-Selok, quod graeco nomine iam superius appellavimus Chirchaseleuco (5). Nullus huic martyri locus datus est in Historia Chirchaseleuci, quam saeculo, ut videtur, sexto, syriaca lingua conscripsit hagiographus de grege (6). Nam unus Iohannes episcopus quem, regnante Sapore II, sedisse memorat, ecclesiae praefuit post Isaac martyrem et ante Agbātāhām item martyrem. Ipse tamen non dicitur pro Christi nomine occubuisse (7). Sed laus ei tribuitur quod cum S. Iacobo Nisibeno et Iohanne Arbelorum episcopo in synodo Nicaena claruerit (8). Nugatoriam hanc fabulam omni auctoritate carere non est cur moneamus. Inde tamen patet in ipsa urbe Chirchaseleuco saeculo sexto Iohannis martyris memoriam nonnihil obscuratam fuisse eiusque Acta sincera, si umquam exstiterint, iam tum peritisse. Certius contra index martyrum orientalium Edessenus (9) illum designat his verbis: **ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΑΠΟΡ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΗΣ ΓΑΡΑΜΑΙΑΣ**: Iohannes et Sapor episcopi (oppidi) Chirchaseleuci. Iohannem etiam episcopum, nullo adiecto nomine sedis vel civitatis, memorat Sozomenus inter martyres Persas, qui a Sapore II interfecti sunt (10): nostrumne an alium prorsus incertum est.

Iohannes
episcopus
Chirchaseleuci

15. Iohannes ille quidem (11) de quo nunc sermo est, capitis damnatus est ab Artasir Adiabenaerege. Quidquid contra reclamatum fuit, nihil absoni deprehenditur in hoc titulo. Mos enim antiquitus apud Persas viguit, ut maiores provinciae—in quarum numero erat Adiabene—quasi tota minoraregna, a praefectis administrarentur e regia domo et stirpe, qui regis regum vicariam potestatem obtinebant (12). Neque nomen huius reguli difficulta-

ab
Adiabenaere
regulo

(1) Id.: Νηρσᾶς ἦν ἐτῶν πε'. — (2) Infra, num. 12. — (3) I. B. ABBELEOS, in Anal. Boll., t. IX, p. 6. — (4) Cf. ABBELEOS, l. cit., et BEDJAN, Acta martyrum et sanctorum, t. II, p. 286. — (5) Passio sanctae Siraes, § 2 et seq. Acta SS., Maii t. IV, p. 172 et seq. In synaxariis legitur etiam nomen Ἐγθσαλωγόν, quod a syriaco alia via ductum fuit. Vide infra, num. 44, p. 425. — (6) BHO, 705; cf. LABOURT, Le Christianisme dans l'empire Perse, p. 55 et seq. — (7) BEDJAN, Acta marty-

rum et sanctorum, t. II, p. 515. — (8) Ibid. — (9) Vide supra, num. 1, p. 411. — (10) Historia ecclesiastica, II, 13, ed. R. HUSSEY, t. I (Oxonii, 1860), p. 149. — (11) Alius Iohannes Chirchaseleuci episcopus nominatur in turba martyrum quae, saeviente in christianos Isdegerde, trucidata fertur anno 449. BEDJAN, t. c., p. 524; cf. infra, num. 42, p. 424. — (12) Cf. CHRISTENSEN, L'empire des Sassanides, l. c., p. 22; et fontes ibi allatos.

-lem

AUCTORE
P. P.

Artaxerse

tem habet. Quem enim Acta nostra Artašir appellat, idem ipse est qui a Graecis dicitur est Ἀρτάσης, latine Artaxerses (1), Saporis fratrem germanum (2) vel consanguineum (3), cui mortuo in regnum successit. Quo tempore in S. Iohannem sententiam dixerit, neque e documentis certo colligi neque coniectura satis probabiliter astrui potest. Ex aliis martyribus quos ab Artaxerse Adiabene regulo damnatos refert catalogus noster, Guhištazad eunuchus iam anno 342, mense aprili videtur occubuisse (4). Triginta quattuor annis postea, Artaxerses idem occidi iussit SS. Abdam et Ebediesum, qui passi sunt mense maio, persecutionis trigesimo sexto, sive anno Christi 376 (5). Per hoc diuturnum temporis intervallum, in Passionibus historicisque non paucis, Adiabene magistratus et praefecti alii et alii nobis occurrunt, ut, exempli gratia, Pargasp ille vel Pargasp, apud Mešihāzekā, in historia ecclesiastica Adiabene (6); Perozes Tamsapor (Tamsābu.), ibidem et in Passione SS. Iohannis Arbelorum episcopi et Iacobi presbyteri, ad annum 343 (7); Adurpareh, ad eundem annum, in Actis S. Abraham Arbelorum item episcopi (8); Aduršag in Passione S. Ananiae Arbelensis (9); Narses Tamsapor (Tamsābur), in Passione SS. Iacobi Tell-Salilae presbyteri et Mariae sororis eius (10), itidemque in Passione sanctorum monialium Teclae et sociarum eius, qui omnes anno 347 occisi fuisse creduntur (11); Sapor Tamsapor (Šābur Tamsābur), in Passione S. Barhadbešabae diaconi Arbelensis, ad annum 354 (12), et in Passione SS. Aethalae (Aitilāhā) et Hajsā ad annum 355 (13); Churcasid (Kurkašid) in Passione SS. Iacobi presbyteri et Azad diaconi Beth-Nagare ad an. 371 (14). Tandem anno 375, ipso igitur anno quo Artaxerses Adiabene regulus SS. Abdam et Ebediesum morti addixit, SS. Acep-simas eiusque socii Arbelis comprehensi sunt a

praefecto Adarchurcasar (Adārkurkašar, alias D Adurkurkašar), graece Ἀδορχόζαρος (15), qui post triennium a munere suo nondum excesserat (16). Verum isti omnes titulo Ῥαμαν vel Ῥααν communiter appellantur, quod apud Persas sacerdotalis dignitatis nomen erat, parthice seu pahlavice magopat (moğpet), unde Sassanidarum aetate orta est forma moypet, persice مویپت, magorum princeps (17), graece ἀρχιμάγος et quandoque, ad imitationem syriaci nominis, μαπτάς (18). Unus Artaxerses regis titulo insignitus est: quae distinctio probatum quendam fontem denotat aut certam testimonii notitiam vel memoriam, nedum hagiographorum arbitratu et licentia videatur inducta. Neque enim Artaxerses, per diuturnum tempus quo Adiabene vice regia administravit, omnes christianos religionis accusatos ipse iudicasse putandus est; sed interdum profecto, cum sive a provincia abesset, sive aliis distineretur negotiis, causas illorum inferioribus magistratibus permittere debuit. In hoc igitur Aclorum nostrorum fides minime suspecta est.

16. Itaque tempus in quo S. Iohannes Chirchaseleuci episcopus interfectus fuit, eligendum est in longo illo triginta quinque circiter annorum spatio quo Artaxerses regis loco provinciam Adiabene administravit. Elsi vero certa desunt indicia, ex ipso tamen principatu quem in catalogo martyrum Garamaeorum obtinet, videtur in prima persecutionis eruptione peremptus esse. Uti si fide dignum est quod ait Mešihāzekā (19), in Adiabene, cum qua tunc Garamaea in una ditione coniuncta erat, cruenta persecutio non exarsit, antequam Perozes Tamsapor, archimagus, in locum successit Pargasp vel Pargasp, viri clementis et pii, qui toto biennio christianorum caedem cohibuit. Sed quantumvis a translaticis hagiographorum cantilenis discrepet haec laudatio

reapse
videtur
occisus
fuisse.

incerto
tamen
tempore

(1) AGATHIAS, *Historiarum* I. IV, c. 25, ed. NIEBUHR (Bonnae, 1828), p. 263; THEOPHANES, *Chronographia*, ed. DE BOOR (Lipsiae, 1883), p. 59. Ex persico veriloquio idem nomen atque Ἀρταξέρσης. Aliae formae graecanicae sonant: Ἀρταξέρσης, Ἀρτασίη, Ἀρτασίος, Ἀρτασίης, Ἀρτασίους, Ἀρτασίη (Ἀρδέσηη) et si qua nos fugit. Vide F. JUSTI, *Iranisches Namenbuch* (Marburg, 1895), p. 35, et quae ipsi annotavimus in *Byzantion*, t. I mox edendo. — (2) Th. NÖLDEKE, *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden, aus der arabischen Chronik des Tabari* (Leyden, 1879), p. 69-70; CHRISTENSEN, I. c., p. 22. — (3) JUSTI, *Iranisches Namenbuch*, p. 35. — (4) Vide infra, num. 23-30; p. 418-420. — (5) ASSEMANI, *Acta martyrum orientalium*, p. 153; BEDJAN, *Acta martyrum et sanctorum*, t. II, p. 333. — (6) Vide infra, num. 16. — (7) BHO. 500; BEDJAN, op. c., t. IV, p. 128. Iohannes Arbelorum episcopus nominatur in Edesseno indice martyrum orientalium. *Acta SS.*, t. c., p. [LXIV]. Eiusdem obitum refert Mešihāzekā, qui tamen ei non Iacobum presbyterum adiungit, sed Narsetem presbyterum, cum Anania et Rehima diaconis. MINGANA, t. c., p. 54. Mešihāzekā sua quadam ratione videtur tempora computare, quam certiora documenta non in omnibus comprobant. Vide infra, num. 15. — (8) BHO. 12; BEDJAN, *ibid.*, p. 128. Abraham cum Iohanne Arbelorum episcopo consociatur in Edesseno indiculo martyrum orientalium. *Acta SS.*, loc. c. — (9) BHO. 426; ASSEMANI, *Acta martyrum orientalium*, p. 122; BEDJAN, op. c., t. II, p. 307. Iacobus presbyter in *Telāthā Šelilā*, nominatur in indice Edesseno martyrum orientalium, *Acta SS.*, t. c., p. [LXV]. —

(10) BHO. 138; ASSEMANI, t. c., p. 139; BEDJAN, t. c., p. 314. Bar Hadbešabā quidam inter presbyteros martyres Adiabene nominatur in indice martyrum orientalium, I. c. Idem Sapor Tamsapor cum Zarhust (Zarhust, i. e. Zoroaster) archimagus memoratur ad an. 379 in Passione SS. Acep-simae, Ioseph et Aethalae. ASSEMANI, t. c., pp. 192, 197; BEDJAN, t. II, pp. 380, 387. — (11) BHO. 29; BEDJAN, op. c., t. IV, p. 134. Eorundem historiam persequitur Mešihāzekā, MINGANA, op. c., p. 58-60. — (12) BHO. 138; ASSEMANI, *Acta martyrum orientalium*, p. 129-30. — (13) BHO. 29; BEDJAN, t. IV, p. 133-37. — (14) BHO. 423; BEDJAN, *ibid.*, p. 137. — (15) H. DELEHAYE, *Les versions grecques des Actes des martyrs persans sous Sapor II*, in *Patrologia orientalis*, t. II, 1905, p. 485 et seq. Varias eiusdem nominis formas in graecis codicibus, vide *ibid.*, p. 558. Dubitandi certe locus est num iste Adarchurcasar alius sit atque Churcasid de quo superius, annot. 14. Huic successerunt, ut modo dictum est, Sapor Tamsapor et Zarhust. (Cf. supra, annot. 10). — (16) BHO. 22-23; vide BEDJAN, op. c., t. II, pp. 363, 380; BHG. 15-20, DELEHAYE, t. c., p. 505. — (17) HÜBSCHMANN, *Armenische Grammatik*, p. 195-96; CHRISTENSEN, *L'empire des Sassanides*, t. c., p. 34-35. De recentiori nominis forma, cf. etiam P. HORN, *Persische Grammatik*, in GEIGER et KUHN, *Grundriss der iranischen Philologie*, t. II, pp. 50, 188. — (18) *Passio S. Pheruthae*, DELEHAYE, *Actes des martyrs persans*, t. c., p. 439 et seq.; *Passio S. Strae*, *Acta SS.*, Mail t. IV, p. 172; *cet.* — (19) *Historia ecclesiastica Adiabene*, MINGANA, t. c., p. 52-53.

persici

AUCTORE
P. P.
Papae
presbyter.

21. Papas aliquis in syllabo Edesseno memoratur inter presbyteros martyrium passos in Adiabena (1): **ܩܘܡܢܩܐ ܕܩܘܡܢܩܐ ܕܩܘܡܢܩܐ** (1), Marsan, Pápā, Ithamar, Barhadbešabā (i. e. Dominicus) ex Adiabena. Is probabiliter idem est atque Papas presbyter pagi Helmin, quem catalogus noster ab Adiabena regulo necatum refert in pago Gelal, sive ut in codice Amidensi videtur scriptum, in arce Ga'al. Attamen dubitationem aliquam inicit haec mentio, quae paucis versibus interpositis sequitur in eadem appendice: **ܩܘܡܢܩܐ ܕܩܘܡܢܩܐ ܕܩܘܡܢܩܐ** Papas diaconus ex Helmin. De urbe vel pago Helmin, nequicquam documenta interrogaveris quibus peperit tempus edax (2). Gelal autem esse potest Harbagelal sive Harbathgelal, urbs episcopalis Garamacae (3) ad Diabam (4) minorem. Nam ex Actis S. Maris § 15 colligitur hoc pleniori vocabulo appellatum fuisse vicum qui dicebatur Gelālā, id est fons aquarum (5).

Vahunam
puer
idem
videtur ac
Behnam,

22. Uhnām, iuuenis religiosus e Chirchaseleuco urbe, corrupto tantum nomine differt ab Ὠνάμ τῷ ἀσκητῇ, qui in Graecorum synaxaribus ad diem 20 novembris (6) lapidatus fuisse refertur cum SS. Iohanne, Sapore et sociis, de quibus inferius iterum. Sed neque Uhnām emendatum nomen est; pro quo fidenter rescribi potest Vahūnām, quae forma notatu dignissima est. Pahlavicum enim, Vahūnām, alias Vehvehnam, i. e. bene nominatus, Ἀγαθόννομος seu Ἐδόννομος (7), syriace postea factum est **ܩܘܡܢܩܐ**, Behnam. Noster igitur indiculus confectus est antequam forma recentior invaluit. Neque nominis tantum scriptio obsoletam antiquitatem redolet. Ipse sanctus, labente tempore, novam personam videtur induisse. Et re quidem vera, in coenobio Beth-Gubbe, qui locus haud incelebris fuit in Zabdicenae partibus Adiabenaefinitimis, inter Ninive (Mausil) et Arbela (8), hodieque cernitur sepulcrum (9) sancti Behnam et Sarā eius sororis (10), quorum Acta syriace prostant (11). Fertur ille fuisse Sennacherib regis Assur filius, qui a S. Mattā ad fidem conversus, asceticis laboribus se dedidit, et anno Graecorum 663 (Christi 351-352), regnante Sapore, martyr occubuit. Atqui non absurde addubitari potest num iste alius sit a S. Vahunam puero, quem eodem tempore, in eadem regione, martyrio coronatum

Sarā
frater.

C

legimus. Huius enim persicum nomen non certo quidem neque constanti sed probabili tamen indicio suadet illum ethnicis parentibus natum esse. Quod autem **ܩܘܡܢܩܐ** dicitur, filius foederis, i. e. « voti religione obstrictus » (12), cum non paucis martyrum Persarum exemplis congruit, qui suscepto baptisate, sanctius etiam vitae genus amplexi sunt. Locus Gazak, ubi matronae christianae Chirchaseleuci ab Adiabena regulo coactae sanctum iuvenem lapidibus obruerunt, procul ab oppidi territorio situs esse non poterat (13). Ganzak vicus, qui videtur inscriptus fuisse in apographo Amidensi, nisi hoc arbitrato suo correxit Bedjan, in eadem profecto vicinia quaerendus est. Nam qui hoc nomine designatam credit urbem Gandzak in Atropatena, totam narrationem perabsurdam fecerit. Iamvero martyr prope Chirchaseleucum occisi reliquias in Beth-Gubbe, conterminae provinciae loco, postea repertas fuisse, nemo mirabitur, cui non prorsus ignotum sit quomodo inventiones istae contingere soleant. Neque inaudito casu et incredibili deinde supervenit hagiographus qui huius martyris historiam suis figmentis ornatorem facere sibi videretur. Quod si reapse Behnam ille Beth-Gubbensis, et Vahunam Chirchaseleuci iuuenis martyr sunt geminatis nominibus unus, nobis hoc loco praestandum foret officium a maioribus nostris praetermissum, qui SS. Behnam et Sarā ad 10 octobris, quo die apud Syros recoluntur, neglexerunt. Sed in necessitate incerta tantam laboris molem declinare liceat.

23. Prima elementa nominis Guhištazad cum perspicentia oculatissima quadam legit F. Nau in extremo prope versiculo huius indicis martyrum orientalium quem toties iam antestati sumus (14). Illic igitur, inter laicos, inscriptus erat Guhištazad, inclutus martyr Garamacae, qui in catalogo nostro praecipuum quandam locum obtinet. Is Chirchaseleuci fuit incolae, eunuchus Adiabenaefili. A quo solem adorare iussus, Christi fidem eiurare noluit. Artaxersis igitur captivum nomine Varathrān, pagi Salquā presbyterum, compulsi, ut illum interficeret. Quem cum ad se accedentem videret Guhištazād, eum admissi sceleris admonuit; at mox, surdo se loqui intellegens, tranquille cervicem ei praebuit. Unum in isto laterculo

Guhištazad
Artaxersis
eunuchus

F

(1) **ܩܘܡܢܩܐ** cod.; cf. Acta SS., t. c., p. [LXV]; NAU, t. c., p. 25. — (2) Cf. HOFFMANN, *Auszüge*, p. 277. — (3) CHABOT, *Synodicon orientale*, t. c., p. 672. — (4) ZAB. — (5) Ed. I. B. ABBELOOS, *Anal. Boll.* t. IV, pp. 80, 82. Inde igitur corrigendus HOFFMANN, *Auszüge*, p. 277. (6) *Synax. Eccl. CP.*, p. 243. — (7) JUSTI, *Iranisches Namenbuch*, pp. 341-42, 360; HÜBSCHMANN, *Armenische Grammatik*, p. 81; cf. BEDJAN, *Acta martyrum et sanctorum*, t. II, p. 397, et infra, annot. 11. — (8) Vide HOFFMANN, *Auszüge*, p. 177-78, ubi viatorum testimonia proferuntur. — (9) Hunc c. an. 1879 catholici (Chaldaei?) obtinebant. HOFFMANN, l. c., p. 177. Quomodo res hodie se habeat nescio. Ecclesia Sancti Behnam certe non computatur inter coenobia et paroccias archiepiscopo Chaldaeorum Mausiliensi subiecta. Vide I. B. CHABOT, *État religieux des diocèses formant le patriarcat chaldéen*, in *Revue de l'Orient chrétien*, t. I (1896), p. 436-37; J. TEINKDJI, *L'Église chaldéenne catholique autrefois et aujourd'hui*, in *Annuaire Pontifical*, 1914, pp. 451, 482. — (10) Idem cuius meminimus in annotatis ad Vitam Iohannis e Dabra Bizan, supra, p. 265, annot. 7. — (11) BHO. 177, BEDJAN, t. c.

p. 397-441. *Passio et Miracula S. Behnam filii Sennacherib regis Assur aethiopico etiam sermone servata sunt*, in codd. Musei Britannici Orient. 689, num. 31; 686, num. 29; 687-688, num. 34. W. WRIGHT, *A Catalogue of the Ethiopic Manuscripts in the British Museum*, pp. 160-161, 167, 169. — (12) Intellegi etiam potest: « clericus », ut mavult Evodius Assemani, *Acta martyrum orientalium*, p. 96; sed erroris insimulandus non erat Graecus qui eum ἀσκητῆρ appellavit, cum vox syriaca utrumque significet. Aut fortasse tot sanctae virgines, quae **ܩܘܡܢܩܐ** dicuntur, diaconissae fuerunt? — (13) De magna illa Gazak, **ܩܘܡܢܩܐ**, quam celebrat hymnus de anima qui in *Acta Thomae* insertus fuit, sermo hic esse non potest, cum praesertim hoc nomine designari urbem Gandzak in Atropatena ostenderit G. HOFFMANN, *Auszüge*, p. 250, annot. 1982; Id., *Zwei Hymnen der Thomasakten*, in *Zeitschrift der neutestamentliche Wissenschaft*, t. IV (1903), p. 273; cf. J. MARQUART, *Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge* (Leipzig, 1903), p. 300, annot. 1. — (14) *Patrologia orientalis*, t. c., p. 26.

difficultatem

A difficultatem obicit vocabulum Salqunā, sive, ut in codice Amidensi videtur scriptum fuisse, Saluqānā. Sed *ܣܠܩܘܢܐ* vel *ܣܠܩܘܢܐ* facile scribi potuit pro *ܣܠܩܐܢܐ* (1), quod syriacum nomen foret τοῦ Ἀλονακῶν, quem locum non procul ab urbe Chirchaseleuco situm fuisse ostendunt Acta sanctae Sirae (2). Quod si tamen haec coniectura non placet, dicamus hunc aliquem fuisse ex viculis Assyriae cuius nomen semper ignorabitur. Reliqua prorsus plana et aperta sunt. **Idio.** Varathrān prisca forma est nominis Varahran, graece Ὀυαράρανς, in lingua pahlavica recentiori Bahrām. Iisdem litteris scriptum legitur nomen avi Saporis II in codice syriaco saeculi VI (3).

in multas 24. Rursus igitur venerandae antiquitatis in multas figuras mutatus: 24. Rursus igitur venerandae antiquitatis indicium oculos hic percillit. Ipsius autem Guhištazad nomen, condicio, historia, in Syrorum Graecorumque litteris suspiciosissima cum varietate replicantur. A nostro indiculo eiusve fonte, per meatus nescio quot, derivatum est elogium τῶν ἁγίων μαρτύρων Βοηθαζάτ τοῦ ἐθνόχου καὶ Σασάνου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς ἁγίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, quod in synaxariis graecis, ad diem 20 novembris, subsequitur elogium SS. Saporis, Isaac et sociorum, de quibus infra sermo erit (4). De Boethazat eunucho haec porro narrantur: Ὁ μὲν Βοηθαζάτ χριστιανὸς ἐκ βερέφους ὄν, κρατηθεὶς καὶ μὴ πεισθεὶς θῆσαι τῷ ἡλίῳ καὶ τῷ πῦρι, προστάξει τοῦ Περσῶν βασιλέως ἅμα τοῖς ἁγίοις Σασάνη καὶ τοῖς λοιποῖς μετὰ πολλὰς βασάνους καὶ τιμωρίας ἀνηρέθη· μεθ' ὧν καὶ γυναῖκες ἁγίας ἀσκήτριας Βαουθᾶ... (5). Has, quae modo nobis iterum occurrunt, parumper dimittamus. Historia eadem paulo contractius legitur in aliis synaxariorum exemplis, ubi tamen plenius recensentur nomina sociorum qui in collecticiam hanc turbam compulsi sunt. Utcumque depravata, ista mentio ab optimo quodam documento primum deprompta fuit. Lapsus esse interpretem in titulo reguli Adiabena, illius peccatum est, neque fontis vitium arguit. Nomen Βοηθαζάτ, si restituta litterula una, legeris Βοηθαζάτ, miro plane modo consonat cum pahlavico Vahištāzād, quod ipsius syriaci vocabuli origo fuit. Quisquis igitur illud graecum primum fecit, is manifeste veteris linguae persicae haud imperitus fuit.

C Azad Saporis item eunuchus, 25. Ex alio fonte Sozomenus, postquam edictum memoravit quod Sapor anno secundo persecutionis, qui regni eius aetatisque fuit 32, adversus christianos tulit, paulo inferius haec subdit: Ἀφειδῶς δὲ πάντων χριστιανῶν πινυνημένον πλειῆστοι

καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς βασιλείοις ἀνηρέθησαν, καὶ Ἀζάδης ὁ ἐθνόχος τὰ μάλιστα βασιλεὶ κεχαρισμένος ὢν. Ὅν ἐπέπεσε ἀποθανεῖν ὁ Σαβώρης ἐπέθετο, περιόλπος εἰς ἄγαν ἐγένετο. Καὶ τὴν δημόδιη σφαγὴν ἔστησε, μόνους δὲ τοὺς καθηγητὰς τῆς θεολογίας ἀναιρεῖσθαι προσέταξε (6). Eadem fere leguntur, syriaco sermone, in extrema oratione, sive potius lamentatione, de strage martyrum saevissima, quae contigit anno Saporis 32, ab hora sexta feriae sextae in Parasceve, ad dominicam hebdomadae sequentis (7); in quo tamen threno, minime innuitur Azaden occisum fuisse in aedibus regis. Ex ista nenia videtur fluxisse elogium τῶν χιλίων μαρτύρων καὶ Ἀζάτ τοῦ ἐθνόχου, quod in Graecorum synaxariis proxime consequitur commemorationem S. Symeonis archiepiscopi Seleucia et Ctesiphontis eiusque sociorum, ad diem 17 aprilis (8). Eiusdem confusae occisionis in qua perit Azad eunuchus exstat alia historia (9), quae longo post tempore excogitatum se prodit. In hac fabula, nimis imperiti artificii, Azad magni Guhištazad eunuchi factus est collega (10). Qui cum in Huzaina christianos gregatim trucidari videret, deliberato consilio vestem monasticam induit et interfectibus ultro se obtulit. Postridie a rege arcessitus non comparuit. Inaque, indagatione facta, reperiuntur est magus aliquis, qui inter christianos neci addictos monachum quendam Azad eunuchum simillimum sibi videretur agnovisse. Huius igitur corpus, iubente Sapore, conquisitum et inventum est (11). De futili narratiuncula, iam satis superque.

26. Hic, ab isto S. Azad qui ad nostram historiam proprie pertinet, ad aliquem eius cognominem parumper digrediendum est. Exstat enim Passio S. Iacobi presbyteri Aspargallae et Azad diaconi Beth-Naggare martyrum Adiabenorum (12), qui ambo narrantur anno 32 persecutionis comprehensi fuisse et, postquam Arbelis per menses septem in carcere cruciati sint, praecisis cervicibus occubuisse, die 14 mensis nisan, in Parasceve. Haec ad rationem temporum exigere huius non est loci (13). Satis erit indicasse quid in syriaco documento notatum sit. Ista etiam Passio graece conversa fuit et ex ea derivatum est elogium SS. Iacobi presbyteri ἀπὸ κόμης λεγομένης Φαργαθᾶ ἔ Αζαε (Ἀζάε) diaconi ἀπὸ κόμης λεγομένης Βηθνηρη (14), quod ad eundem diem habetur in synaxario Constantinopolitano, post elogium Azad eunuchi de quo modo dictum est. Ex ista Passione, vel ex aliqua mixtura inde recocta, didicit Sozomenus quae de SS. Iacobo et Azad (Ἀζαδάνης) obiter et per-

AUCTORE
P. P.

E

Azad alteri cognominis,

F

(1) Similem errorem vide supra, in sylloge de S. Demetrio, num. 9, p. 386, annot. 2. — (2) § 18, 21-22; Acta SS., Maii t. IV, p. 179-81; de quo nomine Papebrochius nimis docte annotat, p. 181, a Ptolemaeo memorari urbem Ἀλοναξά in Media. Vide PAPE-BENSELER, i. v. — (3) Musei Britannici Add. 12142; W. WRIGHT, A Catalogue of the Syriac Manuscripts in the British Museum, p. 1093; cf. F. NAT, Martyre de Qandida, in Revue de l'Orient chrétien, 2e sér., t. XX (1915-1917), p. 23. De forma nominis, Th. NÖLDEKE, in Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, t. XXVII (1873), p. 196, annot. 1; Id., Geschichte der Perser und Araber, p. 46, annot. 3; JUSTI, Iranisches Namenbuch, p. 361. — (4) Num. 40, 47, p. 423-25. — (5) Synax. Eccl. CP., p. 243; cf. infra, num. 44. — (6) Historia ecclesiastica, II, 11, HUSSEY, t. c., p. 143-44.

— (7) BHO. 124. — (8) Vide infra, num. 27-28, p. 420. In aliis exemplis S. Symeonis dies festus est 14 aprilis. Synax. Eccl. CP., p. 601-602. — (9) BHO. 704. — (10) BEDJAN, op. c., t. II, p. 244. — (11) Ibid., p. 245-46. — (12) Synax. Eccl. CP., p. 607-608. — (13) Feria VI Dominicæ Passionis, toto illo temporis intervallo, in diem 14 aprilis non incidit nisi annis 366 et 377, quorum neuter fuit annus 32 persecutionis (371-372). Aut igitur pro die 14 mensis nisan, legenda est luna 14 mensis nisan, quae anno 371 congruit cum die nisan 15; aut septem menses quos SS. Iacobus et Azad in viculis transegerunt, ad septem annos sunt producendi, ita ut sancti martyres anno 377 mortui sint. Sed de his alias plenius. — (14) Synax. Eccl. CP., p. 608.

-mixtum

A damnaverit. Scilicet, uno tempore in regis aedibus Persidis, non tot fuerunt eunuchi cognomines iidemque christiani, ex quibus unum interfecit Artaxerses, alterum Sapor, tertium tandem casu peremptum deflevit idem Sapor. Verum plane excludendus est secundus qui nemo alius nisi altera primi persona fuit. Cum enim Gusthazat ille Chirchaseleuci eunuchus quem Artaxerses interfecit, eunuchus fuerit Saporis, et eodem fere die etsi non eodem anno mortuus sit cum S. Symeone Bar-Sabbā'e, grandiloquus iste rhetor qui S. Symeonis Acta tot inanibus verbis refertur, in haec etiam Gusthazat inducere voluit. Itaque historiunculam excogitavit, quae si recipietur, vix non apertae falsitatis arguendi sunt catalogus martyrum Garamaeorum, Sozomenus, et quolquot Azad eunuchum invito Sapore occisum memorant. Accedit quod ipsa narratio ex Actis S. Gusthazat Adiabeni martyris deprivatam se prodit. In his enim legitur sanctum senem occisum esse a presbytero

ex Actis nostris projecta est.

B apostata cui Artaxerses hoc foedum munus commiserit. Id autem cum Persarum tyrannorum moribus apte congruere videtur. Ut enim alia exempla praetermittamus quae in ipso catalogo nostro martyrum Garamaeorum leguntur, sanctae Thecla, Mariamne et sociae a Paulo sacerdote indigno interfectae sunt (1); S. Barhadbešabā (Dominicus), diaconus Arbelorum, a Gagai viro nobili, qui a Christi fide desciverat (2); S. Badimus archimandrita, a Narsele christiano, qui in eodem carcere inclusus fuerat (3). Arbelorum cives ab Adiabena archimago S. Ioseph, S. Acepsumae socium, lapidare coguntur: cui crudeli mandato fortiter restitit pia matrona nomine Iezdanducht (4). Ne nulla: haec satis ostendunt indiculi nostri narrationem in hoc etiam cum rerum veritate aut certe cum hagiographorum moribus concinere. Contra, in Passione S. Symeonis, ipse Gusthazat Christum eivarit, et propter hanc causam corripitur a sancto martyre sicut Varathran ille sicarius a Gusthazat Artaxersis eunuchus: ita ut utriusque simul personam suscepisse videatur. Reliqua etiam narratio si attente consideratur, multis partibus ab humanae naturae norma recedit. Neque nimis pericax sit qui eam ad orationis ornamentum fictam putet. Sed de his forsasse iam longius quam res postulabat.

Martyres urbis Lasumon.

C 31. Lašom rustica civitatula projecto est τὸ Λασουμόν κτήμα, cuius mentio est in Passione S. Siraē, § 28 (5). Situm illud fuisse non procul ab hodierno pago Dāqūq, ergo in finibus urbis Šahrqarth (6), evidentibus testimoniis ostendit G. Hoffmann (7). Sedes haec fuit episcopalis Garamaeorum metropoli subiecta (8). Locus igitur nobis non plane ignoratus est; nihilo tamen inde notiores laici quattuor Sāsān, Māri, Tīmaī et

Zaruān, qui omnes ex illa urbe in Huzānān abrepti, de Saporis mandato ibidem interfecti sunt. Amidensis codex, omisso Mari, tertio loco memorat Noḥ, i. e. Noe. Ex his nominibus ~~no~~, Sāsān, totidem litteris exhibet etenichus Edessenus martyrum orientalium, in censu presbyterorum qui in Garamaea provincia passi sunt (9). Marin item presbyterum, cum aliquot aliis, inibi sociatum legitimus Isaac illi presbytero Hulsar, qui memoratur in nostro catalogo (10). Noḥ, Tīmaī et Zaruān ne cognomines quidem habent, de quibus interrogari possit num alter alterius personam induerit. Totum agmen quale hic occurrit in codice Ambrosiano synaxarii graeci perspicue agnoscitur ad diem 20 novembris, ubi S. Boelhazat eunuchus passus legitur ἀμα τοῖς ἁγίοις Σασάνη, Νοηλάρη, Ζαρουαντινή (11). Horum igitur nomina utcumque servata sunt; sed quicquid ex eorum historia apud Graecos traditum legitur, aperte falsum est.

AUCTORE P. P.

32. Ba'uthā, nobilis matrona saecularis, quae Chirchaseleuci, ante fores aedium suarum, ab Adargušnasp archimago iussa est occidi, facta est Βαουθᾶ sanctimonialis in perturbatissima mentione synaxarii graeci, quae modo afferenda est. Eius memoria nusquam alibi servata fuit.

Bautha matrona.

33. Ab eodem archimago, non tamen eodem loco neque, ut videtur, eodem tempore damnatae duae sanctimoniales Thecla et Dinaq — sic enim legendum nomen, quod proprie persicum est (12). Has etiam Graecus perperam adiunxit ad turmam de qua iam agendum est.

Thecla virgo et sociae.

34. Ταῦτον, Μᾶμᾶ, Μαζαχιά et Ἀνᾶ virgines sacrae ab archimago Chirchaseleuci occisae sunt in suburbio quod dicebatur Ηαυρά, i. e. album vel candidum. Ex earum sanguine germinavit ficus portentosa, quae deinde a Manichaeis abscisa est. His a nostro catalogo acceptis, lege nunc synaxarium Mediolanense, eo loco quem superius attulimus (13): μεθ' ὧν καὶ γυναικες ἁγίαι ἀσκήτοια Βαουθᾶ, Θέκλα, Δινάχ, Τέντους, Μάμα, Μαλοχία καὶ Ἄννα ἀπεκεφαλίσθησαν, καὶ Νάνα, καὶ Ἄστη καὶ Μαλὰχ ἀειπάρονοι μαχαλαῖς κατεκόπησαν. Ὅπου δὲ ἔορεσε τὸ αἷμα αὐτῶν, σπῆ ἀνελοῦσα ἰαμάτων χάριν παρῆχε τοῖς πιστοῖς. Eadem fere codex Sirmondianus, qui tamen, dum pleraque nomina omittit, historiae particulam extremam servavit: ἦτις (σπῆ) ὄστερον ἐξεκόπη ὑπὸ τῶν ἀθέων Μανιχαίων, φθορησάντων τῇ τῶν θεῶν θαυμάτων ἐνεργείᾳ (14). Inde manifestum est utriusque elogio graeco fontem communem fuisse, qui a syriaco archetypo propius abesset.

Sanctimoniales Chirchaseleuci;

F

35. Sanctarum virginum illarum memoriam exornavit scriptor Historiae Chirchaseleuci, qui tamen, more suo, temporum ordinem nihil curans,

earundem historia

(1) BHO. 1157, ASSEMANI, Acta martyrum orientalium, p. 124 et seq.; cf. Synax. Eccl. CP., ad d. 9 iunii, p. 739-40. — (2) BHO. 138, ASSEMANI, op. c., p. 129-30. — (3) BHO. 131, ASSEMANI, ibid., p. 166-167; cf. DELEHAYE, Actes des martyrs Persans, t. c., p. 475-77. — (4) ASSEMANI, ibid., p. 197-98; DELEHAYE, op. c., p. 515. — (5) Acta SS., Maii t. IV, p. 183; cf. HOFFMANN, Auszüge, p. 274. — (6) Vide supra, num. 6, p. 413. — (7) L. c., p. 274-275. — (8) CHABOT, Synodicon orientale, p. 675-676. — (9) Acta SS., Nov. t. II, 1, p. [LXV]; NAU, Patrologia orientalis, t. c., p. 25. —

(10) Supra, num. 16, p. 417. — (11) Synax. Eccl. CP., p. 243-44; cf. supra, num. 24, p. 419; et infra, num. 43 p. 425. Neque legentem fugiat hoc loco graecum congruere hinc cum codice Amidensi inde cum codice Vaticano, ubi catalogus martyrum Garamaeorum cum Passione S. Narsetis coniunctus est. — (12) Th. NÖLDEKE, Persische Studien, in Sitzungsberichte der philos.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften, t. 116 (Wien, 1888), p. 417; JUSTI, IranischesNamenbuch, p. 84-85; cf. p. 77. — (13) Supra, num. 24, p. 419. — (14) Synax. Eccl. CP., l. c.

beatas

A eum obruerunt in clivo qui (pago) Hāsā imminet, et lapidatione martyrii coronam accepit.

auctor non verior.

37. Hactenus homo minime acutus, non quidem paragraphum illam amplificans ex indice martyrum Garamaeorum, quem si legit, hic ut alias ineptius etiam quam mendacius delorsit, sed, ut videtur, commentariolum quendam excerptens, quo noster etiam uti potuit. In quo tamen documento, si veridicum illud fuit, sanctarum virginum historia cum Passione Maanae episcopi conserta non erat, qui in Garamaeo elencho non comparet. Cum iis quae narrantur de annuo festo sanctarum martyrum, G. Hoffmann eruditè contulit locum ex Passione S. Siraē, § 16: οὐτω γὰρ αὐτῆς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ φυλαττομένης, ἐφθασεν ἡμέρα, καθ' ἣν ἀπαξ τοῦ ἔτους ἐπιτελεῖται σὺναξις μαρτύρων ἐν τινι τῶν ἐκτερήσιον οἴκων ἐξωθεν τῆς πόλεως. Ἐπεθύμει γὰρ ἡ ἀγία Σιωὴ νεκτὸς ἐξελεῖν καὶ ἀφανῶς τὴν παννυχίδα θεάσασθαι (1). Utique in Chirchaseleuci vicinia loca alia existisse martyrum memoriae sacra, ostendit ipsum testimonium quod modo recitatum est (2). Verum haud improbabile est sanctae captivae cordi praesertim fuisse ut virginum martyrum sollemnitate interesset. Itaque anno 558, quo haec agebantur, etiamtum florebat sanctarum virginum cultus, in proprio sacello.

B

Abiath, Hattai et Mamelchacha,

38. Agmen claudunt sanctae Abiath, Hattai et Mamlāchā (3), moniales e Garamaea provincia, quae ab ipso Sapore dammalae referuntur, cum is in provincia adesset. Has in synaxario bibliothecae Ambrosianae, mutilis nominibus, inter socios S. Boethazai, qui et Gusthazai, recensitas fuisse iam superius notavimus (4). Sed videndum est num fortasse longius etiam aberraverint. Nempe die octobris 5 (alias 4) in synaxariis graecis annuntiatur sancta Μαμέλχθα, martyr in Perside, ἰέρεια ἐπάροχουσα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀορέμυδος, et soror eius a qua conversa fuit ad fidem christianam (5). *ܡܡܠܚܬܗ* non multum differt a *ܡܡܠܚܬܗ*, et in ore vulgi, *ܡܡ* idem fere sonabat atque *ܡܡܠܚܬܗ*, soror. Nominis Μαμέλχθης cum Mamlāchā similitudo non fugit Simonem Assemani, qui recte perspexit utrumque martyrem eandem designari (6), et in hoc Evodium nepotem suum suffragatorem habuit (7). De Mamelchtha eiusque sorore narratur historia insigniter commenticia, quam decessores nostri ad diem 17 octobris nimia cum indulgentia exceperunt, argumentum ex ea ducentes adversum utriusque Assemani sententiam (8). Nobis quidem, collato exemplo SS. Iohannis et Saporis, plane evidens est sanctis virginibus Mamelchthae et Hattai, postquam earum cultus Constantinopolim invectus est, a Graeculo quodam, ex umbra et fumo confictum

quae et Mamelchtha.

C

esse Passionis simulacrum, quod non parvi sed nihili faciendum sit.

39. His quam brevissime potuimus expositis, iam luculenter constat in catalogo martyrum Garamaeorum fontem agnosci probum et fide dignum. Elsi multos post annos (§ 14), ex obsolescentibus iam memoriis (§ 16) se collectum perhibeat, nihil tamen in eo deprehenditur quod antiquitatem non resipiat aut recentiori tempore retractatum fuisse videatur. Artaxerses Adiabenaē regulus obiter nominatur, ut a scriptore qui eundem, mortuo Sapore, in universo Persarum imperio regnantem nondum viderit. Tantum abest ut posteriorum hagiographorum commenta libellum infecerint, ut e martyribus Saporis aetati supparibus nullus in eum relatus sit. Nempe iam anno 412, in Edessena sylloge martyrum orientalium, quam loties memoravimus, recensentur octo Garamaei presbyteri (9): *ܐܚܐ ܡܡܡܠܚܬܗ ܡܡܠܚܬܗ ܡܡܠܚܬܗ ܡܡܠܚܬܗ ܡܡܠܚܬܗ ܡܡܠܚܬܗ ܡܡܠܚܬܗ ܡܡܠܚܬܗ ܡܡܠܚܬܗ ܡܡܠܚܬܗ*, Abo, Abraham, Petrus, Pemaq (10), Susai, Papas, Sāsān, Baris (11), ex Garamaea. Atqui, secluseo Sasan, qui fortasse Sasan laicus est de quo supra (12), ceterorum omnium nemo in catalogo nostro locum obtinuit. Neque silentio tantum, sed multo etiam magis totius orationis prisca et sobria simplicitate documentum antiquum se testatur. Ubi cum aliis fontibus conferri potuit, aetate et fide historica his illud praestare comperimus. Quae cum ita sint, haud imprudenter conieceris catalogum martyrum Garamaeorum, non secus ac Passionem SS. Narsētis et Ioseph cui subiunctus est, saeculo IV inclinante, et fortassis etiam superstitē Sapore II, compositum fuisse.

AUCTORE P. P.

Garamaei martyrologii

E

antiquitas et auctoritas.

§ III. De Passione SS. Saporis, Isaac et sociorum.

40. Iam saeculo VII/VIII, si reapse tunc exaratus est codex Amidensis, de quo supra, num. 3, Edesseni martyrum quorundam Persarum reliquias intra urbis suae moenia requiescere sibi persuaserant. Illic igitur, a rhetore quopiam domestico, arte nec nova nec difficili, lucubrata est Passio Saporis Nicatorii episcopi, Isaac Chirchaseleuci episcopi, Maanae (Ma'na), Abraham et Symeonis, quam infra denuo edituri sumus (13). Quam probe tradita sit, non liquet. Libelli apographum, praeter Amidense illud, unicum servavit codex Vaticanus syrus 161, olim Nitriensis 2, pergamenus, folia nunc complectens 216 mediae formae, monocola, «strongyllis» litteris exarata. Huius ascriptiones memoriales cum primis postremisque foliis periere. Assemani quidem ambo in Catalogo suo illum pervetustum appellant. Sed quae membrana syriaca

Passio SS. Saporis et Isaac

F

(1) L. c., p. 47, annot. 412; cf. Act. SS., t. c., p. 178. Eodem loco, ante S. Siraē aetatem, occisi fuerunt alii martyres quorum mentio inferius occurret, num. 42. — (2) Vide etiam infra, num. 42. — (3) Pro Mamlāchā, codex Amidensis ex superiore laterculo iterum inducit Mazachiam. — (4) Num. 24, p. 419. — (5) Synax. Eccl. CP., pp. 104, 107-108; cf. annotata, p. 955. — (6) Bibliotheca orientalis, t. I, p. 190. — (7) Acta martyrum orientalium, p. 102-103. — (8) Acta SS., Oct. t. VIII, p. 53-55. — (9) Acta SS., Nov. t. II, 1, p. [LXV]; Nau, Patrologia orientalis, t. c., p. 25. — (10) Graece: Παβέκος, AGATHIAS, Historiarum I. II, 26, ed. B.G. NIEBUHR (Bonnae,

1838), p. 123 et seq.; vel Παβέκος, GEORGIUS SYNCHELLUS, Chronographia, ed. G. DINDORFF (ibid., 1829), p. 677. Cf. JUSTI, Iranisches Namenbuch, i. v. Pāpak. Formam Παβέκος affert P. HORN, apud GEIGER ET KUHN, Grundriss der iranischen Philologie, t. I, 2 (1898), p. 50; sed quo loco legatur non repperi. — (11) Baris, alias Pāris, vel Pārs, i. e. lynx vel pardus. Vide JUSTI, op. c., i. v. Pārs. — (12) Num. 31, p. 421. — (13) BHO. 1042, ASSEMANI, Acta martyrum orientalium, p. 226-29; BEDJAN, Acta martyrum et sanctorum, t. II, p. 51-56; germanice conversa fuit a BRAUN, Ausgewählte Akten persischer Märtyrer, p. 1-4.

illis

A De sanctorum vita et exitu haec narrantur: Οὔτοι οἱ ἅγιοι διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας κρατηθέντες παρὰ τοῦ βασιλέως Περσῶν καὶ πολλὰ τιμωρηθέντες καὶ μὴ ἀνησάμενοι τὸν Χριστὸν ἀλλ' ἐλέγξαντες τὴν τῶν Περσῶν πλάνην καὶ ματαιότητα, προστάξει τοῦ τυράννου ἐλιθοβολήθησαν, καὶ οὕτως ἐτελειώθησαν σὺν τῷ ἁγίῳ Ὁνάμ τῷ ἀσκητῇ. In codice Sirmondiano, quattuor tantum nominantur, Iohannes, Sapor (Saborius), Isaac et Papias, πρεσβύτεροι χορηματίζοντες πόλειος Βηθσαλωγόν (1). Ceterum eorum historia, si haec historia dicenda est, eadem est quam paucioribus verbis conclusam modo recitavimus. Hanc si notaveris insertam esse inter elogia S. Narsētis et S. Boethazat eunuchi, et cum eadem coniunctam fuisse mentionem S. Vahanum pueri (2), luce clarius iam cernitur synaxarium SS. Iohannis, Saporis et sociorum saturam esse ex catalogo martyrum Garamaeorum et ex Passione SS. Saporis et Isaac imperitissime commixtam.

Eius auctoritas nulla.

45. Hagiographus Edessenus certamen SS. Saporis et Isaac refert ad annum Saporis trigesimum, qui fuit a Christo nato 338-339, et toto biennio cruentae persecutionis initium antecessit. Aut igitur pro anno trigesimo Saporis legendus est annus trigesimus persecutionis Saporis (3), aut in numero annorum, quod alias toties accidit, erraverunt librarii, aut peius etiam quid hic suspicandum est. Nempe codex Vaticanus syrus 161 idem est qui martyrum orientalium laudationes historicas a Marutha Tagriti episcopo perscriptas fuisse mentitur (4). Quis igitur se moveri sinat, cum in eodem volumine notam temporis reperiat quae haud minus aperte falsa sit? Quod si reapse

Passionis ipse compositor eam astruxit, in hac etiam ut in ceteris nullis nugatorem se prodidit. S. Sapor et S. Isaac, qui ambo sedis eiusdem episcopi fuerunt, eodem tempore non potuerunt martyrio coronari, sicut iam superius notatum fuit; et si quid indicia maxime probabilia suadent, neuter illorum passus est ante cruentam persecutionem quae mense aprili anni 341 erupit, et fortassis ne ante annum quidem 343, quo S. Narses, episcopus Sahrqarth, primus in Garamaea videtur martyr occubuisse. Umbras igitur captaverunt viri docti, qui, neglectis probatioribus documentis in quibus SS. Saporis et Isaac memoria servata est, eorum fabulosa Passione usi sunt ut Saporianae persecutionis exordia statuerent, aut generali edicto minores aliquot caedes praecessisse conicerent (5).

AUCTORE P. P.

46. In rubricato lemmate quod Passioni praescriptum est SS. Sapor, Isaac et socii quiescere dicuntur Edessae, intra muros, in martyrio novo. Utrum hoc nomine significata sit aliqua ex ecclesiis Edessae, quae «Nova» dicebatur inde a tempore quo reapse nova fuit, an proprium sacellum sanctorum martyrum nomini dedicatum, conicere otiosum est. Edessae iam saeculo VI tot exstabant ecclesiae, martyria, sacella, sacraria (6), ut vix discerni nunc possit ad quas aedes referantur mentiones rarae illae quidem et obscurae, quae posteriori aetate in libris passim reperiuntur.

Sanctorum ecclesia Edessena.

47. In edenda Passione, viam tenuimus quae superius, num. 2-4, indicata fuit. Varias lectiones quas ex Bedjan recipere visum est littera B notatae sunt.

Editionis ratio.

— (1) Ibid., p. 243.— (2) Cf. supra, num. 11, 24, 22, pp. 414-15, 418-419. — (3) Cf. supra, num. 29, p. 420. Hic tamen annus emortalis esse posset aut Saporis aut Isaac, non utriusque, ut modo dicitur. — (4) Vide supra, num. 1, p. 411. — (5) Cf. G. Van Hooff, in Comm. praev. ad Acta SS. Acindyni et soc., num. 16; Acta SS., Nov. t. I, p. 449-50. V. d. Ansharius Braun, in sobria illa et docta disquisitione quam superius laudavimus, num. 9, p. 414, negat Passiones martyrum Saporis edicto antiquiorum ulla haberi,

praeter Acta fabulosa sanctae Mahducht et sociorum (cf. supra, num. 28, p. 420) et Acta non minus insulsa SS. Ionae et Barachisii (BHO. 531, BHG. 942-943); Ausgewählte Akten persischer Märtyrer, p. VIII; cf. LABOURT, Le Christianisme dans l'empire perse, p. 78. Ad haec adiungenda erat Passio SS. Saporis et Isaac, cuius meminit Labourt, ibid., p. 74. — (6) Cf. A. BAUMSTARK, Vorjustinianische kirchliche Bauten in Edessa, in Oriens Christianus, t. IV (1904), p. 164-83.

C

F

I. PASSIO SS. NARSETIS ET IOSEPH ET MARTYRUM GARAMAEORUM.

E codice Vaticano syr. 160 (= V), collato apographo codicis Amidensis ad fidem editionis Pauli Bedjan (= B). Cf. Comm. praev. num. 2-4.

ⲁⲃⲟⲁⲛⲟ ⲕⲉⲁⲃⲟⲃⲉⲛⲁⲕ¹ ⲕⲉⲛⲓⲛ ⲕⲉⲃⲟⲛⲟⲃⲟ
ⲃⲓⲛⲁ ⲕⲉⲃⲟⲛⲓⲁ² ⲃⲓⲛⲟⲓⲟⲛⲁ ⲉⲧ ⲉⲛⲁⲃⲟⲃⲟ
ⲉⲛⲓ

Passio Narsētis episcopi et Ioseph eius discipuli ex urbe Sahrqarth¹ in Garamaea.

Ⲛⲁⲣⲥⲁⲛ ⲓⲟⲥ ⲉⲧ ⲉⲛⲓⲟⲃⲟⲃⲟ ⲁⲛⲁⲃⲟⲃⲟ
ⲁⲃⲟⲁⲛⲟ ⲉⲛⲓⲁⲃⲟⲃⲟ¹ ⲁⲓⲁⲃⲟⲃⲟⲥⲁⲛⲁ Ⲛⲁⲃⲟⲃⲟⲃⲟ

1. Anno quarto (1) persecutionis nostrae, cum ipse rex in regione adesset, comprehensus est

Narses et Ioseph

Lemma. —¹ ⲕⲉⲃⲟⲛⲓⲁ B; cf. supra, Comm. praev. num. 3. —² ⲉⲛⲓⲁⲃⲟⲃⲟ V; ⲉⲛⲓⲁⲃⲟⲃⲟⲥⲁⲛⲁ B.
1. —¹ ⲕⲉⲃⲟⲛⲓⲁ V. Lemma. —¹ Ⲛⲁⲃⲟⲃⲟⲃⲟ V.

(1) Vide Comm. praev. num. 9, supra, p. 414.
Novembris Tomus IV.

54 ⲉⲛⲓⲁⲃⲟⲃⲟ

A בָּרָא אֱלֹהִים אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ
 וְאֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-הַיְּצִוִּיִּם
 וְאֶת-כָּל-הַבְּרִיָּוִת וְאֶת-כָּל-הַחַיִּים
 וְאֶת-כָּל-הַצְּבָאוֹת וְאֶת-כָּל-הַמַּלְאָכִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּדַבְּרִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים

B וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים

C וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים
 וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים וְאֶת-כָּל-הַמְּשֻׁבָּחִים

potes. » Dixit ei rex : « Quomodo id non possum
 intellegere ? » Dixit ei Sapor : « Quia malus es. »
 Tunc rex ingenti furore percitus iussit eum
 fustibus caedi. Et tamdiu eum verberarunt,
 donec omnia eius ossa contrita sunt. Cum autem
 vix ei animula superesset, praecepit rex ut ferreis
 vinculis in carcere constringeretur. Constringe-
 runt igitur illum sicut (rex) iusserat.

PASSIO
 SS.SAPORIS
 ET
 SOCIORUM
 fustibus
 exanima-
 tus
 in vincula
 conicitur.

3. Perdixerunt et Isaac coram illo : cui rex
 pallium detrahi iussit ; itaque pallium ei detraxe-
 runt. Dixit ei rex : « Numquid et tu Saporis
 insania sic correptus (1) es, ut sanguinem tuum
 cum eius sanguine a me commisceri oporteat ? »
 Dixit illi Isaac : « Immo vero quam vocasti insa-
 niam sapientia est eximia, quam tu non percipis. »
 Dixit ei rex : « Video te loquacem : tibi linguam
 amputari iubebo. » Dixit illi Isaac : « Scriptum
 est : Iusta loquar coram regibus et non erubes-
 cam. » Dixit ei rex : « Unde (2) tibi haec audacia
 ut ecclesiam aedificares ? » Dixit illi Isaac : « Et
 quando intermisi ecclesias aedificare ? » Quae
 cum dixisset, rex ira succensuit convocatisque
 oppidi optimatibus dixit : « Num ignoratis
 hominem in cuius animo vel lingua dolus com-
 pertus sit reum esse mortis ? Numquid igitur
 vobis placet me violari vosque delectat me in
 hunc modum ludibrio haberi ? Quippe ad Isaac
 vos applicavistis eiusque mysteriis initiati estis.
 Per solem iuro et per ignem qui non exstingui-
 tur, si in ambiguo relinquer (3), hunc ad ossua-
 rium (4) praecedetis. » Quae cum a rege dicta
 audivissent, contabuit eorum animus ; proci-
 derunt in facies suas ; Isaac a conspectu regis
 abegerunt eductumque in locum idoneum (5)
 lapidibus obruerunt ; et mortuus est, quoniam
 regis iram formidabant optimates illi nomine
 tenuis christiani (6).

S. Isaac
 Psalm.
 118, 46.
 ab opti-
 matibus
 lapidatur.

4. Ut autem audivit Sapor episcopus in car-
 cere Isaac ab optimatibus lapidatum obiisse,

S. Sapor
 in carcere
 moritur.

³ B. — ¹ B. — ² B. — ³ B. — ⁴ B. — ⁵ B. — ⁶ B. — ⁷ om. B.
 4. — ¹ B.

(1) captus B. — (2) ubi B. — (3) Locus corruptus B : si in ferro (vinculis?) manebo. ASSEMANI vertit : si tamen solium retinebo ; BRAUN : wenn ich in meiner Hülle (? am Leben) bleibe. Vide syriaca. — (4) B. de quo nomine cf. N. МАВР, Записки Восточного Отдѣленія И. Р. Археологическаго Общества, t. XX (1911), p. 065, annot. 2. — (5) Ex hac inepta perissologia manifestum est consulto vitatum esse nomen mansionis Niqator, ubi S. Isaac lapidatus est. Cf. Passionem SS. Narselis et Ioseph, § 6, et Comm. praev. num. 15, 41, supra, pp. 417, 424.

נָבִי

